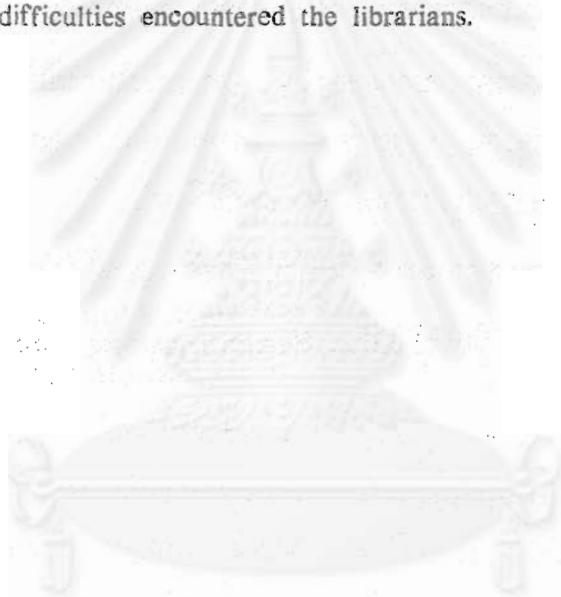

Abstract

The Laws the Librarians Ought to Know

Chaiyot Hamaratchata

"The Laws the Librarians Ought to Know" is the title of a lecture delivered before the Second Technical Discussion of the Committee for the Co-ordination of Chulalongkorn University Libraries on March 16, 1988 at Wittayaphatthana Building. The laws which involved with librarians cover copyright, patent, and trademark of which they are singly discussed in detail. Types of work which obtain legal protection as well as methods for acquiring copyright are outlined. Finally, the article appends with ten difficulties encountered the librarians.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กฎหมายที่บรรณารักษ์ควรรู้^๑

ไชยยศ เหมะรัตตะ*

ถ้าเราพูดถึงเรื่องของกฎหมายบ้านเมือง มีหลักที่เป็นสากลอยู่ว่า "ประชาชนทุกคนต้องรู้กฎหมาย" คือจะอ้างว่าเราไม่รู้กฎหมายแล้วไปทำความผิด โดยเฉพาะความผิดทางอาญาไม่ได้ และยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกที่ควรรู้ เช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในส่วนของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับตัวเรามากที่สุดคือกฎหมายที่เกี่ยวกับสถาบันครอบครัวซึ่งมีตั้งแต่เรื่องการหมั้น การสมรส การจดทะเบียนสมรสซ้อน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่ต้องรู้และควรรู้อีกมากสำหรับเรื่องกฎหมายที่สนใจในหมู่บรรณารักษ์ ผู้บรรยายเคยไปบรรยายเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ที่หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีปัญหาเรื่องลิขสิทธิ์ที่บรรณารักษ์ต้องประสบเกี่ยวกับไมโครฟิล์ม ซึ่งเป็นเรื่องต้องระวัง เพราะพื้นฐานละเมิดลิขสิทธิ์มีโทษทางอาญาด้วย ตัวอย่างเช่น การทำสำเนาให้กับสถาบันต่าง ๆ ที่เขาขอมา แล้วทำเกินไปกว่าที่ควรจะทำ เช่น เอาไปฝากขายที่ศูนย์หนังสือหรือสหกรณ์ก็ถือเป็นความผิด เพราะว่าเอาไปทำอะไร

เมื่อลองคิดในแง่ของนักกฎหมาย มองว่ากฎหมายที่บรรณารักษ์มีความรู้สึกว่าจะเกี่ยวข้องกับชีวิตการทำงานนึกว่าน่าจะเป็นเรื่องลิขสิทธิ์ ในประเทศไทย ลิขสิทธิ์มาต้นตัวกันมากในเรื่องของวิดีโอ ก่อนหน้ากับการอัดเทปเพลง เช่น เพลงของ เอลวิส คอลิฟ ริชาร์ด เป็น

เทปคาสเซ็ทออกขาย ก็มีการฟ้องร้องเป็นคดีกันบ้าง แต่คนไทยสามารถทำให้ผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ชนะมาโดยตลอด ต่อมาก็มี่เรื่องการละเมิดสิทธิ์หนังอเมริกันและหนังฮ่องกงในรูปของวิดีโอ ปัจจุบันก็มีปัญหาข้อต่อเรื่องเรื่อง จีเอสพีของสหรัฐอเมริกา (จีเอสพี เป็นระบบการผ่อนคลายนโยบายศุลกากรสำหรับประเทศกำลังพัฒนา) เขาหาเรื่องบีบให้เราต้องแก้กฎหมาย โดยให้นำกฎหมายนี้เข้าสภา ให้เสร็จภายในเดือนเมษายน 2531 ร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ต้องแก้คือ มาตรา 42 เรื่อง ลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ ต้องมีการแก้ไขให้ขยายการคุ้มครองลิขสิทธิ์ แต่เดิมประเทศไทยให้การคุ้มครองลิขสิทธิ์เฉพาะประเทศที่เป็นภาคีอนุสัญญาเดียวกัน ภาคีอนุสัญญานี้มี 2 ภาคี คือ ภาคีอนุสัญญาเบิร์น จึงมีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศด้วย หมายความว่าประเทศที่เป็นสมาชิกจะต่างให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์แก่คนของตนและของประเทศที่เป็นพวกเดียวกัน มีทั้งหมด 76 ประเทศ ประเทศไทยก็เป็นสมาชิกในกลุ่มนี้ร่วมกับญี่ปุ่น อังกฤษ แคนาดา เป็นต้น อีกอนุสัญญาหนึ่งคือ อนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล หรือที่เรียกว่า Universal Copyright Convention (UCC) มีประเทศผู้นำคือสหรัฐอเมริกา มีสมาชิกอีกหลายสิบประเทศเช่นกัน บางประเทศเป็นภาคีทั้ง 2 อนุสัญญาเลย เช่น ญี่ปุ่น แคนาดา เพราะฉะนั้นขอขยายในการคุ้มครองลิขสิทธิ์

¹ จากการบรรยายในรายการสนทนาวิชาการ คณะกรรมการประสานงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 2 วันที่ 16 มีนาคม 2531 ณ ห้อง 808 อาคารวิทยพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* ศาสตราจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สากลนี้จะครอบคลุมมาก กว้างขวาง แต่ประเทศไทยเรา
 ขนาดอยู่ในภาคีบีร็นอย่างเดียว เราก็ยังรู้สึกว่ามี
 ภาระอยู่มากแล้ว แล้วเราเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็น
 ประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัฒนธรรมและ
 เทคโนโลยีสูง เราก็คงคิดเหมือนไต้หวันสมัยก่อนโน้น
 ที่อยากจะทำ Copy ทุกอย่างให้เต็มที่เพื่อที่จะตัดวงจรวิทยา
 การต่าง ๆ โดยไม่ต้องเสียเงิน วิธีการอย่างนั้นเราก็ทำมา
 ซ้ำนาน สหรัฐอเมริกาเขาก็รู้สึกเดือดเนื้อร้อนใจเป็นอัน
 มาก ที่ว่าประเทศไทยถึงแม้เป็นประเทศกำลังพัฒนา
 ประเทศจน ๆ แต่ว่าเวลานี้เราได้เปรียบดุลการค้าเขา
 มหาศาล การได้เปรียบดุลการค้าอันมหาศาลของประเทศ
 ไทยนั้น เมื่อเทียบกับประเทศอื่นเรายังน้อยกว่า
 เช่น เกาหลี สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ยังได้เปรียบดุล
 การค้ามาก เพราะฉะนั้น ประเทศที่ได้เปรียบดุลการค้า
 ของสหรัฐานี้ สหรัฐาก็กำลังจะถอนทุน ถอนทุนโดย
 การที่จะคิดค่า Royalty (ไรย์ลตี้) Royalty คือค่า
 ลิขสิทธิ์ หรือค่าสิทธิบัตร แล้วมีอีกอันหนึ่งเราถือว่าเป็น
 ทรัพย์สินทางปัญญา คือ เครื่องหมายการค้า สามสิ่งนี้
 เป็นทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) ที่ผู้
 ที่สร้างสรรค์สมควรที่จะได้รับการตอบแทน การตอบ
 แทนส่วนใหญ่ที่เรามุ่งที่จะให้ผู้สร้างสรรค์ก็คือ การตอบ
 แทนในทางเศรษฐกิจ คนที่คิดอะไรขึ้นมาไม่ว่าจะเขียน
 ตำรับตำรา หรือทำงานวิจัย จะวาดรูปภาพ จะแต่ง
 เพลง พวกนี้เป็นงานที่มีลิขสิทธิ์ เวลานี้สหรัฐานี้ กำลังรุก
 ก้าวที่หนึ่ง คือการที่จะให้แก้กฎหมายที่จะให้คุ้มครอง
 ขอบริบายเพิ่มเติมว่า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมาย
 การค้านั้นมันต่างกันอย่างไร

ลิขสิทธิ์นั้นเป็นสิทธิแต่ผู้เดียวของผู้สร้างสรรค์ใน
 อันที่จะทำซ้ำซึ่งผลงานนั้น ให้ปรากฏขึ้นเป็นรูปร่าง
 โดยความคิดริเริ่มของตนเอง แล้วก็มีงานที่กฎหมาย
 ลิขสิทธิ์คุ้มครองอยู่หลายประการ เพราะฉะนั้น ผู้ที่สร้าง
 สรรค์ผลงานขึ้นมาที่ย่อมมีสิทธิแต่ผู้เดียว ในอันที่จะใช้
 ประโยชน์ หรือให้คนอื่นใช้ประโยชน์โดยมีค่าตอบแทน

ส่วนสิทธิบัตรนั้นก็เป็นที่รู้แต่เพียงผู้เดียวอีก
 เหมือนกัน แต่เป็นสิทธิแต่ผู้เดียวในเรื่องของสิ่งประ-
 ดิษฐ์กับการใช้แบบผลิตภัณฑ์ที่ได้ออกแบบขึ้นใหม่ เพื่อ
 อุตสาหกรรมหรือหัตถกรรม ความแตกต่างของสิทธิบัตร
 กับลิขสิทธิ์ ประเด็นแรกก็คือตรงเรื่องอายุการคุ้มครอง
 ลิขสิทธิ์นั้นคุ้มครองยาวนานตลอดชีวิตของผู้สร้างสรรค์
 แล้วบวกให้อีก 50 ปี ถ้าเป็นกฎหมายเก่าในเรื่องลิขสิทธิ์
 นี้เรามีพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลป-
 กรรม พ.ศ. 2474 สังเกตได้ว่ามีมาก่อนเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครองเสียอีก เรามีกฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์ฉบับแรก
 ที่เป็นฉบับที่เข้าสู่มาตรฐานสากล ฉบับที่ใช้อยู่ถึง 47 ปี
 จนกระทั่งมาถึงฉบับล่าสุด ปี 2521 ที่เรียกว่า พระราช
 บัญญัติลิขสิทธิ์ 2521 เหตุที่เราต้องมาออกกฎหมายใน
 รัชกาลที่ 7 นี้ก็เป็นเพราะเราเริ่มไปเข้าเป็นสมาชิกใน
 อนุสัญญาบีร็นนั่นเอง แคนันก็เป็นกฎหมายระหว่าง
 ประเทศ ประชาชนในประเทศยังไม่ต้องการฉบับดี
 จนกว่าจะเอาอนุสัญญานั้นมาตราเป็นพระราชบัญญัติ
 แสดงว่าเราเข้าใจในระบบของกรใช้บังคับกฎหมายระ-
 ห่างประเทศในประเทศไทยดีพอว่า ถ้าเรานำข้อตกลง
 ระหว่างประเทศนั้น มาบัญญัติเป็นกฎหมายก็แสดงว่า
 กฎหมายนั้นใช้กับประชาชนทุกคน เมื่อคุ้มครองลิขสิทธิ์
 ภายใต้นี้แล้ว ก็ต้องคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศของ
 ประเทศที่เราเป็นภาคีด้วย ในลักษณะที่เป็นการต่าง
 ตอบแทนไม่ว่าจะเป็นประเทศเล็กหรือประเทศใหญ่ จุด
 นี้เองที่ทำให้เห็นว่าสหรัฐานี้ เขาอยู่คนละอนุสัญญากับ
 เรา เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ต้องไปเอากฎหมายของคน-
 เวนชันของสหรัฐานี้ เอามาใช้ แต่บังเอิญเหลือเกินที่
 สหรัฐานี้ มีสนธิสัญญาที่ทำไว้กับประเทศไทยโดยเฉพาะ
 แล้วเราก็ทำกับประเทศต่าง ๆ ที่ไม่ได้อยู่ในอนุสัญญา
 เดียวกันว่าจะเคารพในหลาย ๆ อย่าง รวมทั้งลิขสิทธิ์
 แต่ประเทศไทยฉลาดที่ยังไม่ยอมเอาสนธิสัญญาฉบับนี้
 มาตราเป็นพระราชบัญญัติ เราจึงเกมไว้หลายสิบปีแล้ว

เราได้ไปเซ็นสัญญาครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2463 ครั้งสุดท้ายให้สัตยาบันเมื่อ 2511 สัตยาบันก็แปลว่าให้การรับรองก็เท่ากับรับรองมาหลายครั้งแล้ว แต่เรารับรองที่ไรแล้วก็ลืม แล้วเราก็ Copy ไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเขาบอกว่า คุณจะลืมอีกไม่ได้แล้ว 2531 เป็นปีประกาศิตเราก็ยุบสภาเสียเลย กฎหมายที่ผ่านการพิจารณาก็จะตกไปเราก็หาทาง Copy ต่อไป ทีนี้สิทธิบัตรคุ้มครองเพียงแค่ว่า 15 ปีสำหรับสิ่งประดิษฐ์ และ 7 ปี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ ข้อแตกต่างอีกอันหนึ่งก็คือ ลิขสิทธิ์ต้องจดทะเบียนหรือไม่ พรรคพวกที่ทำงานด้านวิชาการมักมาปรึกษาว่าลิขสิทธิ์ต้องจดทะเบียนไหม เพราะว่าเราเปิดหนังสือคู่มือจะพบคำว่า สงวนลิขสิทธิ์ ความจริงอนุสัญญาเบิร์นที่เราเคารพในลิขสิทธิ์โดยระบบอัตโนมัติเมื่อผลงานได้สร้างสรรค์และพิมพ์โฆษณา ก็ถือว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองแล้ว แต่สิทธิบัตรต้องจดทะเบียนและมีอายุคุ้มครองเท่าที่จดทะเบียนได้คือ 15 ปีสำหรับสิ่งประดิษฐ์ และ 7 ปี สำหรับการออกแบบผลิตภัณฑ์ เครื่องหมายการค้าก็เหมือนกัน เช่น แอร์โรแมกโกนัต ต้องมาจดในประเทศไทยเหมือนกัน

ส่วนเครื่องหมายการค้าก็คือสิทธิแต่ผู้เดียว ที่จะใช้คำ หรือสัญลักษณ์แสดงถึงลักษณะที่ใช้ในการโฆษณาสินค้าหรือบริการ เครื่องหมายการค้ามีอายุคุ้มครอง 10 ปี แต่จดต่อได้อีกครั้งละ 10 ปี ไปจดที่กระทรวงพาณิชย์ แต่ลิขสิทธิ์ไม่มี ลิขสิทธิ์ของตำราต่างประเทศเรามักจะเห็นว่าเขามีการจดแจ้งไว้ด้วย เช่น คำว่า © หรือ Copyright ปี ค.ศ เพราะเป็นระบบของ UCC คืออนุสัญญาคุ้มครองลิขสิทธิ์สากล ซึ่งนอกเหนือจากต้องจดทะเบียนที่ Library of Congress ของสหรัฐฯ แล้ว ยังจะต้องไป deposit ส่งสิ่งที่เราสร้างสรรค์นั้นไปไว้ที่ Library of Congress และต้องจดแจ้งลงในงานที่สร้างสรรค์ ต้องทำถึง 3 ประการ

งานที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง

(1) งานวรรณกรรม วรรณกรรมเป็นงานยิ่งใหญ่ เป็นงานที่แรกเริ่มเลยของการที่กฎหมายให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับเรื่องเขียน ทำให้มีที่มาของคำว่าลิขสิทธิ์ งานวรรณกรรมก็คือ งานนิพนธ์ทุกชนิดที่แสดงออกมาไม่ว่าโดยวิธีหรือรูปแบบอย่างไร เช่น หนังสือ จุลสาร สิ่งพิมพ์ ปาฐกถา คำปราศรัย สิ่งบันทึกเสียง ฯลฯ วิธีที่จะเขียนกฎหมายให้คุ้มครองก็คือ เขียนให้ครอบคลุมมาก ๆ แต่ถึงกระนั้นก็ยังปัญหาโดยเฉพาะเรื่อง Computer Software ฯลฯ

(2) งานนาฎกรรม คือ งานที่เกี่ยวกับการรำ การเต้น พวกทำท่าต่าง ๆ

(3) งานศิลปกรรม พวกงานจิตรกรรม ภาพ ในเรื่องลิขสิทธิ์เราได้สิ่งที่ตอบแทนเป็นค่าตอบแทนทางเศรษฐกิจ (Economic rights) แต่สำหรับงานศิลปกรรมมีสิ่งตอบแทนอีกทางหนึ่งก็คือ ธรรมสิทธิ์ (Moral rights) สิทธิในทางเศรษฐกิจคือ เป็นเงินเป็นทอง เราเขียนหนังสือ เราแต่งเพลง เราก็ได้เงินแต่พอเรามี Moral rights ในงานที่เราสร้างสรรค์ ยกตัวอย่างง่าย ๆ สมมติว่ามีคนไปซื้อภาพโมนาลิซ่า ซึ่งเป็นผลงานของลีโอนาโด ดา วินชี มา และก็ต้องการที่จะทำภาพนั้นให้มันแปรเปลี่ยนไปโดยการเติมหนวด ในที่นี้ ธรรมสิทธิ์ก็คือ ลีโอนาโด ดา วินชี จะได้รับความคุ้มครองว่า แม้ใครจะซื้อภาพเขาไปก็ไม่สามารถที่จะไปเติมหนวดให้แก่ภาพโมนาลิซ่าที่เขาวาด ให้เสื่อมเสียคุณค่าในทางศิลปะ งานปฏิมากรรม (คือพวกงานปั้น) งานภาพพิมพ์ งานสถาปัตยกรรม งานภาพถ่ายเหล่านี้มีลิขสิทธิ์หมด

(4) งานดนตรีกรรม คือเกี่ยวกับเพลง ไม่ว่าจะเป็นการร้องหรือทำนองหรือทั้งการร้องและทำนอง การที่มีคนไทยแต่งเนื้อร้องไปใส่ทำนองของเพลงจีน เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์เพราะไปคัดแปลงงานของผู้อื่นโดยไม่

ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ประเทศที่กำลังเข้มงวดในเรื่องนี้มากคือ สหรัฐอเมริกาถึงขั้นส่งตัวแทนขององค์การหนึ่งที่เรียกว่า CISAC เป็นค้าย่อยขององค์การที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ประพันธ์เพลง หมายความว่าขณะนี้ถ้าใครแต่งเพลงขึ้นมามอบหมายให้องค์การนี้ดูแลผลประโยชน์ เก็บค่าเล่นเพลงทั่วโลก เช่นนักดนตรีเล่นเพลงในไนท์คลับ หรือสาธารณะสถานทั่วไป ถ้าเอาเพลงต่างชาติมาเล่น เขามีสิทธิ์ที่จะคิดค่าลิขสิทธิ์จากเรา

(5) งานโสตทัศนวัสดุ ปัจจุบันเป็นงานที่เข้ามาอยู่ในห้องสมุดแล้ว บริการของห้องสมุดที่กรบรูปแบบนั้นจะต้องมีทั้งระบบของหนังสือ ระบบของโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ ไมโครฟิล์ม ไมโครฟิช ฯลฯ ถึงขั้นมาตรฐาน ได้แก่สิ่งบันทึกเสียง แผ่นเสียง แถบบันทึกเสียง แถบบันทึกภาพ

(6) ภาพยนตร์ ที่จริงเป็นงานโสตทัศนวัสดุอย่างหนึ่ง แต่แยกออกมาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(7) งานแพร่เสียง แพร่ภาพ คืองานออกอากาศทางวิทยุ-โทรทัศน์

(8) งานอื่นใด อันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ ถึงจุดนี้เราต้องการตีความแล้ว เพราะก่อนเราร่างกฎหมาย เมื่อปี พ.ศ. 2521 นั้น ผู้ร่างไม่ได้เขียนเรื่องงาน Computer Software หรือ Program Computer ไว้ว่าจะอยู่ในงานชนิดใด นักกฎหมาย ซึ่งมีหน้าที่หลักในการตีความกฎหมาย ก็มานั่งพิจารณาว่าเป็นงานในแผนกใดจึงจะเหมาะสม ในที่สุด ศ. จิตติ ตึงศภัทย์ ซึ่งเวลานี้เป็นองคมนตรีบอกว่า เป็นงานในแผนกวิทยาศาสตร์ ที่ประชุมลงมติเห็นด้วย แต่สหรัฐอเมริกาเขาตีความว่างาน Computer Software เป็นงานในแผนกวรรณคดี เพราะมันต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ในเชิงวรรณกรรมเหมือนกัน ร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์มาตรา 42 ที่

แก้ไขร่างของพรรคประชาธิปัตย์บอกว่าเรายอมให้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของสหรัฐ ฯ เรายอมให้แก่โดยมีข้อยกเว้นว่าต้องไม่คุ้มครองลิขสิทธิ์ในเรื่อง Software Computer สหรัฐ ฯ ขอร้องว่าไม่ต้องเขียนได้หรือไม่ เพราะเขารู้ว่าถ้าไม่เขียนศาลต้องตีความว่าต้องเข้ามาในงานข้อ 8 ซึ่งเวลานี้เขาต้องการมากเพราะเขากำลังห่วยมากเวลานี้ เพราะเรา Copy Disk ของบริษัท Computer ต่าง ๆ กันมากเหลือเกิน

สิ่งที่อยากให้บรรณารักษ์ทั้งหลายทราบเกี่ยวกับเรื่องพิพาทกันระหว่างไทยกับสหรัฐ ฯ พอจะสรุปให้ทราบเพื่อเป็นความรู้รอบตัวได้ดังนี้ คือ เวลานี้ถ้าสหรัฐ ฯ ยังไม่แก้กฎหมายมาตรา 42 เราจะสามารถเอาชนะผู้ละเมิดลิขสิทธิ์ในประเทศไทยหรือไม่ เรื่องนี้เราได้มีการพุดกันมาแล้วหลายปี ตัวอย่างเช่น ลิขสิทธิ์การแปลนั้นเมื่ออายุคุ้มครองสั้นเพียง 10 ปี แต่คนไทยไม่เคยรอดได้ หนังสือขายดีถ้ารอให้หมดอายุคุ้มครองลิขสิทธิ์การแปล 10 ปี เราก็คงไม่ทัน ฉะนั้นเราก็คงต้องชิงแปลเสียก่อน การแปลที่เราไม่ได้ขออนุญาต เจ้าของลิขสิทธิ์นั้นถือว่าเราละเมิด ทั้งที่ความจริงนั้นการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ทางหนึ่งก็คือ ได้มาจากการแปล

วิธีได้ลิขสิทธิ์มา มีอยู่ 5 ประการ

1. ได้มาโดยสร้างสรรค์ผลงานขึ้นมาใหม่
2. ได้โดยเอางานที่มีลิขสิทธิ์อยู่แล้วมาดัดแปลง โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ คำว่าดัดแปลง หมายถึงถ้าเป็นเรื่องของวรรณกรรม ก็คือการแปล วรรณกรรม ส่วนในรูปของดนตรีก็หมายถึงการจัดลำดับ เรียบเรียงเสียงประสาน เปลี่ยนคำร้องหรือทำนองใหม่ การดัดแปลงนี้ต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์
3. ได้ลิขสิทธิ์มาโดยการเอางานอันมีลิขสิทธิ์อยู่แล้วมารวบรวมหรือประกอบเข้ากันต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์

4. การได้ลิขสิทธิ์โดยผลแห่งนิติกรรม

5. ได้โดยผลของกฎหมาย คือ กฎหมายลักษณะมรดก

ในเมื่อทุกวันนี้ไทยเองก็ยังไม่ได้แก้กฎหมายรับรองลิขสิทธิ์ของสหรัฐ ฯ แต่เขาจะฟ้องกันโดยใช้วิธี Back Door Approach วิธีการนี้มีอยู่ในพระราชกฤษฎีกาของประเทศไทยก็คือ การที่เราจะให้ความคุ้มครองกับประเทศที่ไม่ได้เป็นภาคีเดียวกับเรา ยกตัวอย่างคือประเทศสหรัฐอเมริกาเนี่ย เขาก็จะมีการอุตสาหกรรมข้ามชาติกับแคนาดาเพื่อที่จะใช้ Back Door Approach ให้สัมฤทธิ์ผลไม่ว่าจะเป็นงานวรรณกรรม หรืองานโสภณศาสตร์ พวกวิดีโอเทป สมมติง่าย ๆ เช่น ภาพยนตร์ ถ้าเขาจะฉาย เขาก็ฉายพร้อมกับในแคนาดา พอโฆษณาออกไป ก็จะได้ผลคุ้มครองโดยอัตโนมัติ เพราะว่าแคนาดาเป็นอนุสัญญาเบิร์นกับเรา สหรัฐ ฯ โฆษณาพร้อมกับแคนาดา เมื่อได้รับความคุ้มครองที่แคนาดาแล้ว ย่อมคุ้มครองมาถึงประเทศไทยด้วย

มาตรา 33 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบรรณาธิการโดยตรง มาตรา 33 ได้บัญญัติไว้ถึงงานที่มีการทำซ้ำโดยบรรณาธิการของห้องสมุด ซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากการทำซ้ำนั้น ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไรในกรณีดังต่อไปนี้

1. ทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
2. ทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา

จำนวนที่ทำซ้ำตามข้อ (1) และ (2) ต้องไม่เกินจำนวนที่จำเป็นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมด้วย จากกฎหมายมาตรานี้ เราก็ตีความว่า บรรณาธิการที่จะได้รับความคุ้มครองหมายถึงใคร ก็ต้องไปค้นนิยามศัพท์คำว่า "บรรณาธิการ" พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานฉบับ

ปัจจุบัน พ.ศ. 2525 บรรณาธิการก็คือ ผู้พิทักษ์รักษาบริหารและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หนังสือในห้องสมุด ถ้าตีความอย่างนั้นก็ดูแคบ เพราะบรรณาธิการในปัจจุบันนี้เราไม่ใช่บริหารงานเฉพาะด้านหนังสืออย่างเดียวแล้ว บรรณาธิการยังทำหน้าที่อื่น ๆ อีก และคำว่าบรรณาธิการ บางแห่งยังชื่อแปลก ๆ อย่างอื่น เช่น อย่างในจุฬา ฯ มีบรรณาธิการหอสมุดกลาง แล้วก็มีสถาบันวิทยบริการ ก็ต้องมีการตีความว่า ผู้อำนวยการสถาบันวิทยบริการหากกระทำการใด ๆ ที่เข้าข่ายมาตรา 33 จะได้รับยกเว้นตามมาตรา 33 หรือไม่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มีผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง ที่หอสมุดแห่งชาติมีผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ ถ้าถามความเห็นของผู้บรรยาย ผู้บรรยายก็ขอตีความว่า ท่านเหล่านั้นล้วนอยู่ในความหมายของบรรณาธิการ เพราะว่าเดี๋ยวนี้ขอบข่ายของการจัดองค์กรต่าง ๆ มันเปลี่ยนไปหมดแล้ว เมื่อผู้บรรยายไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีเจ้าหน้าที่โสภณศาสตร์ซึ่งเขาดูแลด้านไมโครฟิล์ม ไมโครพีช เขาบอกว่ามาตรานี้ไม่ได้พูดถึงพวกเจ้าหน้าที่โสภณศาสตร์ แต่เมื่อเขาได้รับคำสั่งให้ copy ไมโครฟิล์มจะมีความผิดหรือไม่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่โสภณ ฯ ไม่ใช่บรรณาธิการ ก็จะไม่ได้รับการยกเว้น ในทางปฏิบัติ วิธีการบริหารงานมีวิธีแก้ ก็คือเราอาจจะต้องมีการเขียน Job Description ไว้เลยว่า ให้ไปแก้ไขลักษณะของการระบุขอบข่ายของการทำงานว่าเจ้าหน้าที่โสภณ ฯ คนนี้ให้ทำหน้าที่เสมือนหนึ่งบรรณาธิการ เพื่อให้เอื้อต่อการตีความให้ความคุ้มครองเขา ให้เขาเกิดความมั่นใจว่าเขาทำงานทุกอย่างได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ ซึ่งมีโทษในทางอาญาด้วย เพราะบรรณาธิการความเสียงมันอยู่ตรงที่ว่า บางทีการทำ copy แรกโดยชอบ แต่ copy ต่อไปเขาได้จากเราแล้วเขาเอาไปทำอะไรอีกเราไม่รู้ ยกตัวอย่าง สมมติได้หนังสือที่มีคุณค่ามากซึ่งหอสมุดจุฬา ฯ มีเล่มเดียวในประเทศไทย เขาถ่ายไปจากเรา เขาบอกว่าเขาเอาไปใช้

เพื่อเป็นประโยชน์ในการวิจัย หรือการศึกษา เราก็มาเปิดคู่มือตรา 33 บอกว่าการทำข้างงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อการวิจัยและการศึกษา ห้องสมุดเรามีหน้าที่ให้การบริการ เมื่อเขามาบอกว่าจะทำวิจัยเรื่องนี้เขา copy ของเราไป ปรากฏว่าหนังสือเล่มนี้คนอยากได้มาก เขาก็เอาไปจัดการถ่ายเอกสารเพิ่มขยายตัวหนังสือ เนื่องจากต้นฉบับตัวเล็ก และนำไปเข้าปกเข้าเล่ม เสร็จแล้วนำไปวางขายที่ศูนย์หนังสือ เมื่อมีการสืบไปสืบมา ได้ความว่ามาจากบรรณารักษ์ การละเมิดลิขสิทธิ์นี้เขาบอกว่าการทำซ้ำในมาตรา 42 ที่กฎหมายลิขสิทธิ์พูดถึงหมายถึงรวมถึงการคัดลอก ไม่ว่าจะโดยวิธีใด ๆ เลียนแบบทำสำเนา ทำแม่พิมพ์ บันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกทั้งเสียงและภาพจากต้นฉบับ หรือจากสำเนา หรือจากการโฆษณาในส่วนอันเป็นสาระสำคัญ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน เพราะฉะนั้น ถ้าเรามาตีความการทำซ้ำก็หมายรวมถึงการถ่ายเอกสาร การถ่ายไมโครฟิล์ม และ รูปสำเนาแบบอื่น ๆ สิ่งหนึ่งซึ่งบรรณารักษ์จะต้องตระหนักก็คือ การทำซ้ำนั้นต้องไม่เกินจำนวนที่จำเป็น อย่างเช่น ห้องสมุดของคณะหนึ่งเขาขอมาว่าหนังสือเล่มนี้เรามีอยู่ ก็มีผู้ถามว่าจะถ่ายได้สักกี่ copy เราก็ต้องดูขนาดห้องสมุดแต่ละห้องสมุดว่ามีขนาดหรือมีความเป็นเฉพาะ ไม่เหมือนกัน ห้องสมุดกฎหมายควรมีหนังสือกฎหมาย 5 copies หรือ 10 copies ได้ เพราะฉะนั้นเราควรจะต้องถ่ายในระบับนั้น ถ้ามีคนขอมาเช่นนี้เราสามารถจะเรียกค่าตอบแทน ได้อย่างน้อยก็คือ ค่ากระดาษ ค่าไฟ ค่าจ้างพนักงาน ค่าเสื่อมราคา แต่อย่าเรียกมาก เพราะถ้าเรียกมากเมื่อไรอาจจะเป็นการค้ากำไร ต้องอย่าให้ถึงขั้นค้ากำไร ผู้บรรยายเชื่อว่าด้วยดุลยพินิจหรือพิจารณาอันสูงส่งของผู้ศึกษามาทางด้านบรรณารักษศาสตร์ ก็คงจะตัดสินใจได้ว่า ควรจะทำแค่ไหนจึงจะพอเหมาะพอสมตามความจำเป็น

เหตุยุ่งยาก 10 ประการของบรรณารักษ์

1. รับฝาก-ของหาย

ก่อนที่จะเข้าไปในห้องสมุดนั้น เราพบว่าห้องสมุดโดยทั่วไป มักจะมีการบริการรับฝากทรัพย์สินของผู้ใช้บริการ เช่น กระเป๋า หนังสือ เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ว่าห้องสมุดจะจัดพนักงานดูแลทรัพย์สินนั้นหรือไม่ ปัญหาที่ว่าถ้าหากสิ่งของที่ฝากสูญหายไป ห้องสมุดจะต้องรับผิดชอบหรือไม่

ตอบ ในเบื้องต้น เราต้องพิจารณาก่อนว่า "การรับฝากสิ่งของ" เช่นนั้นถือได้ว่าเป็น "สัญญาฝากทรัพย์สิน"¹ ตามกฎหมายหรือไม่ หากถือได้ว่าเป็นสัญญาฝากทรัพย์สินแล้ว ห้องสมุดซึ่งเป็นผู้รับฝากย่อมมีหน้าที่ที่จะต้องดูแลของฝากนั้น และต้องรับผิดชอบต่อการใช้ค่าเสียหายถ้าทรัพย์สินที่ฝากสูญหายหรือชำรุดบกพร่อง

อย่างไรก็ตาม การจะถือว่าการรับฝากสิ่งของเป็นสัญญาฝากทรัพย์สินหรือไม่นั้น ย่อมแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นกรณี ๆ กล่าวคือ ในกรณีที่ห้องสมุดจัดให้มีชั้นวางของ และมีแผ่นเบอร์เป็นตัวเลขคู่หนึ่งวางไว้ในชั้น โดยให้ผู้ใช้บริการนำสิ่งของมาไว้เอง แล้วหยิบแผ่นเบอร์อันหนึ่งไป ส่วนอีกแผ่นอยู่ในช่องนั้น โดยจะมีพนักงานห้องสมุดเฝ้าหรือไมก็ตาม กรณีนี้ไม่ถือว่า "เป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน" แต่เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ ซึ่งในเรื่องนี้พอจะเทียบเคียงได้กับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1538/2526 "ผู้นำรถยนต์เข้าไปจอดในสวนสัตว์ดุสิตขององค์การสวนสัตว์ดุสิตแห่งประเทศไทย โจทก์ (เจ้าของรถ) จะต้องหาที่จอดเอาเอง เก็บกุญแจไว้ จำเลย (องค์การสวนสัตว์) เพียงแต่จัดที่จอดรถไว้มิได้จัดพนักงานเฝ้าดูแลรถยนต์ที่นำมาจอด และเงินที่เรียกเก็บเมื่อนำรถเข้าไปก็เป็นค่าธรรมเนียมผ่านประตู

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 657 บัญญัติว่า "อันว่าฝากทรัพย์สินนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่าผู้ฝากส่งมอบทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่าผู้รับฝาก และผู้รับฝากตกลงว่าจะเก็บรักษาทรัพย์สินนั้นไว้ในอารักขาแห่งตน แล้วจะคืนให้"

มิใช่บ่าเหน็จค่าฝาก การที่จำเลยจัดพนักงานคอยฉีกหรือตรวจบัตรจดรายนต์ตอนนำรายนต์ออกจากสวนสัตว์เป็นเพียงมาตรการช่วยรักษาความปลอดภัยให้เท่านั้น ทั้งนี้ ยังฟังไม่ได้ว่าจำเลยรับฝากรายนต์ที่นำมาจอดจำเลยจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความสูญหายของรายนต์ดังกล่าว

ดังนั้น หากทรัพย์สินที่ฝากนั้นสูญหายหรือชำรุด ห้างสมุดไม่ต้องรับผิดชอบ

แต่มีใช้ว่าห้างสมุดจะต้องรับผิดชอบเสมอไป หากพนักงานห้างสมุดเฝ้าของ (หากห้างสมุดจัดให้มี) ขโมยทรัพย์สินนั้นไป ถ้าพนักงานนั้นเป็นลูกจ้าง ห้างสมุดในฐานะนายจ้างต้องรับผิดชอบ ใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ฝากของนั้น ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 425 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่า “นายจ้างต้องร่วมกันรับผิดชอบกับลูกจ้างในผลแห่งละเมิด ซึ่งลูกจ้างได้กระทำไปในทางการที่จ้างนั้น”

ในกรณีที่ห้างสมุดจัดบริการรับฝากสิ่งของ โดยที่มีพนักงานห้างสมุดเป็นผู้เก็บรักษาสิ่งของนั้นแล้วมีแผ่นเบอร์หรือสิ่งอื่นอันคล้ายคลึงกันให้แก่ผู้ใช้บริการ เพื่อนำมารับสิ่งของที่ฝากไว้เมื่อออกจากห้างสมุดกรณีนี้ถือได้ว่า การรับฝากสิ่งของนั้นเป็นสัญญาฝากทรัพย์สิน ซึ่งในเรื่องนี้พอจะเทียบเคียงได้กับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1861/2522 “พนักงานของภัตตาคารรับรายนต์และกุญแจรถจากผู้มากินอาหารในภัตตาคารขับรถไปจอดในที่จอดซึ่งเป็นถนนสาธารณะหน้าภัตตาคารแล้วเก็บกุญแจไว้ที่แผงเก็บกุญแจรถ มีใบรับฝากให้โจทก์ไว้ โจทก์ กินอาหารแล้วออกมา รอดหายไปแล้วเป็นการฝากทรัพย์สิน ไม่ได้หมายความว่าจะเลยใช้ความระมัดระวัง

เสมือนการเก็บรักษาของจำเลยเอง จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ราคาทดแทนโจทก์...”

ดังนั้น ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ฝากสูญหายไปหรือชำรุด ห้างสมุดจึงต้องรับผิดชอบ และชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้ฝากสิ่งของนั้น

2. หนังสือพิมพ์สูญหายหรือชำรุด

ในกรณีที่ผู้ยืมหนังสือจากห้างสมุดไป และต่อมาหนังสือนั้นได้สูญหายหรือถูกทำลายไปโดยเหตุสุดวิสัย ผู้ยืมต้องรับผิดชอบต่อห้างสมุดอย่างไร

ตอบ ในเรื่องนี้ สามารถแยกพิจารณาได้เป็น 3 กรณี กล่าวคือ :

ก. กรณีที่ทำการส่งหนังสือเป็นพัสดุ (หมายความว่า การส่งคืนหนังสือตามกำหนดเวลาไม่สามารถกระทำได้ เช่น หนังสือสูญหายไป เป็นต้น) เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นภายหลังได้ยืมหนังสือ แต่ก่อนเวลาถึงกำหนดส่งหนังสือคืน โดยพฤติการณ์นั้นมิได้เป็นความผิดของผู้ยืม เช่น เมื่อยืมหนังสือมาแล้วปรากฏว่าไฟไหม้จากที่อื่น แล้วลามมาบ้านของผู้ยืม เป็นเหตุให้หนังสือที่ยืมถูกไฟเผาไหม้ไปด้วย กรณีนี้กฎหมายถือว่าผู้ยืมไม่ต้องรับผิดชอบต่อห้างสมุด (มาตรา 218 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ข. กรณีที่ไม่สามารถส่งคืนหนังสือได้ เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นก่อนเวลาที่กำหนดคืนหนังสือ และเป็นพฤติการณ์ที่ผู้ยืมต้องรับผิดชอบ เพราะเกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของตน เช่น จากตัวอย่างที่แล้ว ถ้าไฟไหม้นั้นเกิดขึ้นเพราะความประมาทเลินเล่อของผู้ยืม ทำให้ไฟไหม้บ้านรวมทั้งหนังสือที่ยืม ในกรณีนี้กฎหมายกำหนดให้ผู้ยืมต้องรับ

¹ เหตุสุดวิสัย (Force Majeure) หมายความว่า เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็มิได้ จะให้ผลบังคับได้ ไม่มีใครจะอาจป้องกันได้ แม้บุคคลผู้ต้องประสบหรือใกล้จะต้องประสบเหตุนั้น จะได้รับการระมัดระวังตามสมควร อันที่คาดหมายได้จากบุคคลนั้นในขณะเช่นนั้น

เหตุสุดวิสัยอาจเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ธรรมชาติ เช่น ฟ้าผ่าทำให้เกิดเพลิงไหม้ ลมพายุหรืออื่นที่ควบคุมไม่ได้ เป็นต้น หรือเหตุการณ์ที่เกิดจากการกระทำของคน เช่น สงคราม จลาจล เพลิงไหม้มาจากที่อื่น อุบัติเหตุก็เป็นเหตุหนึ่งของเหตุสุดวิสัย แต่เป็นเหตุที่เกิดจากการกระทำของคนไม่ใช่เกิดจากธรรมชาติ

ผิดต่อห้องสมุดโดยชดใช้ค่าเสียหาย เป็นต้น (มาตรา 219 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

ก. ในกรณีที่ผู้ยืมไม่นำหนังสือมาคืนภายในกำหนดเวลา โดยหลังจากนั้นมีเหตุการณ์ใดๆ เกิดขึ้น แม้ว่ามิใช่เป็นความผิดของผู้ยืม และเป็นเหตุให้หนังสือสูญหายหรือชำรุด เช่น ในตัวอย่างของ (ก) ถ้าไฟไหม้เกิดขึ้นหลังกำหนดเวลาคืน แม้มิใช่ความผิดของผู้ยืม กฎหมายกำหนดให้ผู้ยืมต้องรับผิดชอบต่อห้องสมุดนั่นเอง

ฉะนั้น ผู้ยืมต้องให้ค่าเสียหายเพื่อชดใช้หนังสือคืนให้ห้องสมุด (มาตรา 217 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์)

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าได้มีการกำหนดไว้ในระเบียบของการยืมหนังสือว่า ผู้ยืมต้องรับผิดชอบในความเสียหายหรือชำรุดแต่อย่างใดๆ อันเกิดขึ้นแก่หนังสือที่ยืมไปทุกกรณี ผู้ยืมต้องรับผิดชอบต่อห้องสมุดเสมอ

3. อำนาจปรับ

ทำไมบรรณารักษ์จึงมีอำนาจปรับ ในกรณี

- ก. ผู้ยืมคืนหนังสือเกินกำหนดเวลา
- ข. หนังสือหายหรือชำรุด และได้มีการให้ผู้ยืมชดใช้ราคา ชดใช้หนังสือมาชดใช้หรือถ่ายเอกสารหนังสือนั้นมาใช้คืนห้องสมุด

ตอบ ในเบื้องต้นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า การให้บริการยืมหนังสือของห้องสมุดนั้น เป็นกิจการที่กฎหมายกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรียกว่า "สัญญายืมใช้คงรูป" ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 640 ว่า "อันว่ายืมใช้คงรูป คือ สัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งเรียกว่า ผู้ให้ยืม ให้บุคคลอีกคนหนึ่งเรียกว่า ผู้ยืม ใช้สอยทรัพย์สินสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เปล่า และผู้ยืมตกลงว่าจะคืนทรัพย์สินนั้น เมื่อได้ใช้สอยเสร็จแล้ว"

นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดว่าสัญญายืมใช้คงรูป เกิดขึ้นเมื่อส่งมอบทรัพย์สินที่ให้ยืม

โดยปกติผู้ใช้บริการห้องสมุดที่มีสิทธิยืมได้นั้น จะต้องเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับของห้องสมุด เช่น ต้องทำบัตรสมาชิก ชำระค่าธรรมเนียม เป็นต้น ตลอดจนต้องปฏิบัติตามระเบียบของการใช้และยืมหนังสือ เช่น ต้องคืนหนังสือตรงตามกำหนดเวลา ถ้าคืนช้าต้องถูกปรับวันละ 1 บาท เป็นต้น

ระเบียบข้อบังคับข้างต้นถือเป็น ข้อตกลงหรือข้อสัญญาว่าด้วยสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบ ซึ่งผู้ยืมต้องปฏิบัติ เพราะถือว่ามีสัญญาใช้คงรูปเกิดขึ้นระหว่างห้องสมุดกับผู้ใช้บริการ

ฉะนั้น ถ้าผู้ยืมไม่ส่งคืนหนังสือตามกำหนดเวลา หรือทำหนังสือสูญหาย ผู้ยืมจึงต้องปฏิบัติตามข้อสัญญา กล่าวคือ ชำระค่าปรับ ชดใช้ราคาหนังสือ เป็นต้น

อำนาจของบรรณารักษ์จึงเป็น อำนาจที่มาจากสัญญาใช้คงรูปนั่นเอง อันเป็นอำนาจของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อลูกหนี้

4. ผู้ยืมตาย

ในกรณีที่ผู้ยืมหนังสือจากห้องสมุดไปแล้ว ต่อมาได้ถึงแก่กรรมลง ห้องสมุดจะดำเนินการอย่างไร

ตอบ ดังกล่าวมาแล้วในข้อ 3 ว่า มีสัญญาคงใช้คงรูปเกิดขึ้นระหว่างห้องสมุด กับผู้ยืมหนังสือไป

ฉะนั้น ถ้าผู้ยืมตาย กฎหมายถือว่า สัญญาดังกล่าวระงับสิ้น ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 648 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ "อันการยืมใช้คงรูป ย่อมระงับสิ้นไปด้วยมรณะแห่งผู้ยืม"

ด้วยเหตุนี้ ทายาทของผู้ยืมที่ตาย จึงไม่มีสิทธิที่จะยึดหนังสือที่ยืม และมีหน้าที่ต้องส่งคืน

ถ้าหากทายาทของผู้ยืมไม่ยอมคืน ห้องสมุดย่อมมีสิทธิฟ้องเรียกเอาหนังสือคืนได้ โดยอาศัยความมีกรรมสิทธิในหนังสือเล่มนั้น และสามารถฟ้องได้โดยไม่มีกำหนดอายุความ

5. บัญชีหนังสือ-ออมหนังสือ

5.1 ในกรณีที่มีบัญชีรายชื่อออกจากห้องสมุดและฉีกหรือตัดส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือในห้องสมุด ผู้กระทำดังกล่าวจะมีความผิดอย่างไร

ตอบ ในเรื่องนี้สามารถแยกพิจารณาได้ 2 กรณี กล่าวคือ :

ก. กรณีการขโมยหนังสือ ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติไว้ในมาตรา 334 ว่า "ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 6 พันบาท

ดังนั้น ผู้ที่ขโมยหนังสือออกจากห้องสมุดจึงมีความผิดฐานลักทรัพย์ แต่ถ้การขโมยหนังสือนั้นได้เกิดขึ้นในห้องสมุดซึ่งเป็นสถานที่ราชการ เช่น สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้กระทำผิดดังกล่าวย่อมจะได้รับโทษหนักขึ้น กล่าวคือ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีถึง 5 ปี และปรับตั้งแต่ 1 พันบาท ถึง 1 หมื่นบาท (มาตรา 335 ประมวลกฎหมายอาญา)

ข. กรณีฉีกหรือตัดส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือ ผู้กระทำผิดฐานทำให้เสียหาย คั่งที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 358 ว่า "ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่งทรัพย์สินของผู้อื่นหรือเจ้าอื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ผู้กระทำผิดฐานทำให้เสียหายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

และหากหนังสือในห้องสมุดเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อสาธารณะประโยชน์ เช่น ห้องสมุดสาธารณะของกรุงเทพมหานคร เป็นต้น ผู้กระทำผิดย่อมได้รับโทษหนักขึ้น กล่าวคือ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 1 หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 360 ประมวลกฎหมายอาญา)

แต่อย่างไรก็ตาม ความผิดฐานทำให้เสียหาย คั่งตามมาตรา 358 เป็นความผิดอันยอมความได้ กล่าวคือ ผู้เสียหาย (ห้องสมุด) สามารถถอนแจ้งความร้องทุกข์ หากผู้กระทำผิด ยอมชดใช้ค่าเสียหาย (ยกเว้นในมาตรา 360 ไม่เป็นความผิดอันยอมความได้)

5.2 ในกรณีที่ขโมยหนังสือไปแล้ว "ผู้ขโมย" ออมไปเลย ไม่ยอมคืน "ผู้ขโมย" หนังสือไปจะมีความผิดอย่างไร

ตอบ ในเรื่องนี้ ผู้ขโมยหนังสือหรือยืมหนังสือแล้วไม่ยอมคืน ย่อมมีความผิดฐานลักทรัพย์ ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 352 บัญญัติว่า "ผู้ใดครอบครองทรัพย์สินซึ่งเป็นของผู้อื่น หรือซึ่งผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย เบียดบังเอาทรัพย์สินนั้นเป็นของตน หรือบุคคลที่สามโดยทุจริต ผู้กระทำความผิดฐานลักทรัพย์ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

เนื่องจากความผิดฐานลักทรัพย์ เป็นความผิดอันยอมความได้ ในทางปฏิบัติห้องสมุดจึงมักแจ้งให้ผู้ขโมยนำหนังสือมาคืน ถ้ายังไม่คืนจึงดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ต่อมาจึงแจ้งให้ผู้ขโมยทราบอีกครั้งว่า ถ้านำหนังสือมาคืนจะถอนแจ้งความไม่ดำเนินคดี แต่ถ้าไม่คืนภายในเวลาที่กำหนดก็จะให้เจ้าพนักงานตำรวจดำเนินคดีต่อไป

6. เข้าไปในที่ห้ามเข้า (ที่สงวนสิทธิ์)

แม้ภายในห้องสมุดจะเปิดให้ผู้ใช้บริการเข้าไปได้ก็ตาม แต่สถานที่บางแห่งในห้องสมุดนั้นเองมิได้เปิดให้ผู้ใช้บริการเข้าไปยุ่งเกี่ยว ทั้งนี้อาจเป็นที่ทำงานของพนักงานห้องสมุด หรือบรรณารักษ์ ถ้ามีบุคคลเข้าไปในสถานที่นั้น เขาจะมีความผิดฐานบุกรุกหรือไม่

ตอบ ผู้นั้นย่อมมีความผิดฐานบุกรุกได้ คั่งที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 364 บัญญัติว่า "ผู้ใดโดยไม่มีเหตุอันสมควรเข้าไป หรือซ่อนตัวอยู่ในเคหะ

สถาน อาคารเก็บรักษาทรัพย์สินหรือสำนักงานในความครอบครองของผู้อื่น หรือ ไม่ยอมออกไปจากสถานที่ เช่นว่านั้น เมื่อผู้มีสิทธิที่จะห้ามมิให้เข้าไปได้ไล่ให้ออกต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2 พันบาท”

7. หมดเวลา-ไม่ยอมออก-ปิดบัง

เมื่อหมดเวลาการให้บริการห้องสมุด หากมีผู้ใช้บริการไม่ยอมออก บรรณารักษ์หรือพนักงานห้องสมุดจึงแกล้งปิดประตูไม่ให้ออก การกระทำดังกล่าวจะผิดกฎหมายเพียงใดหรือไม่

ตอบ ในเบื้องต้นนั้น การที่ผู้ใช้บริการไม่ยอมออกจากห้องสมุด เมื่อหมดเวลาให้บริการ บุคคลนั้นย่อมมีความผิดฐานบุกรุก ดังได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 364 ว่า “ผู้ใดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เข้าไปซ่อนตัวอยู่ในเขตสถานอาคารเก็บรักษาทรัพย์สิน หรือสำนักงานในความครอบครองของผู้อื่น หรือไม่ยอมออกไปจากสถานที่ว่านั้นเมื่อผู้มีสิทธิที่จะห้ามมิให้เข้าไปได้ไล่ให้ออก...”

ตามกฎหมายแล้ว บรรณารักษ์ควรแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อดำเนินการจับกุมผู้บุกรุก ในทางตรงกันข้าม กลับแกล้งปิดประตูไม่ให้ออก การกระทำดังกล่าวจึงเป็นความผิดต่อกฎหมาย กล่าวคือมีความผิดฐานหน่วงเหนี่ยว หรือกักขังผู้อื่น ตามมาตรา 310 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

7.2 จากกรกระทำดังกล่าว (ข้อ 7.1) หากระหว่างกักขังนั้น เกิดไฟไหม้ในห้องสมุดเนื่องจากไฟฟ้าช็อต ผู้ที่ถูกขังได้เสียชีวิต บรรณารักษ์หรือพนักงานห้องสมุดจะต้องรับผิดชอบประการใดบ้าง

ตอบ ผู้กระทำผิดดังกล่าวย่อมมีความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีถึง 15 ปี ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 310 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญาว่า “ถ้าการกระทำผิดตามวรรคแรก เป็นเหตุให้หน่วงเหนี่ยวถูกกักขังหรือต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกายนั้นถึงแก่ความตาย.... ต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 290....”¹

7.3 ถ้าพนักงานห้องสมุด เช่น ภารโรง ไม่ตรวจตราให้ดีก่อนปิดห้องสมุด หากมีบุคคลติดค้างอยู่ในห้องสมุด พนักงานห้องสมุดนั้นจะมีความผิดประการใด

ตอบ พนักงานผู้นั้นย่อมมีความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่นโดยประมาท กล่าวคือ ไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในหน้าที่ซึ่งตนทำอยู่ ทั้งๆ ที่ควรกระทำได้ในเรื่องนี้ ประมวลกฎหมายอาญา บัญญัติไว้ในมาตรา 311 ว่า “ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถูกหน่วงเหนี่ยว ถูกกักขังหรือต้องปราศจากเสรีภาพในร่างกายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 2 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคแรก เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายหรือรับอันตรายสาหัส ผู้กระทำต้องระวางโทษดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 291² หรือมาตรา 300³

¹ มาตรา 290 บัญญัติว่า “ผู้ใดมิได้มีเจตนาฆ่า แต่ทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีถึง 15 ปี”

² มาตรา 291 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี หรือปรับไม่เกิน 2 หมื่นบาท”

³ มาตรา 300 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำโดยประมาท และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นรับอันตรายสาหัส ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

เช่นในตัวอย่างข้างต้น ถ้าพนักงานผู้นั้นล้มตรวจตราในห้องสมุด และปรากฏว่ามีผู้ติดค้าง ต่อมาเผอิญเกิดไฟไหม้ในห้องสมุด ทำให้บุคคลนั้นเสียชีวิตหรือได้รับอันตรายสาหัส บุคคลผู้นั้นต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายทั้งทางแพ่งและอาญา

7.4 ถ้าผู้ติดค้างในห้องสมุด เพราะความประมาทเลินเล่อของพนักงานห้องสมุดได้ทำลายหน้าต่าง ประตู หรือทำให้ทรัพย์สินเสียหายเพื่อหาทางออกจากห้องสมุด บุคคลนั้นจะมีความผิดประการใด

ตอบ ตามกฎหมายแล้วจะเห็นว่า ผู้ติดค้างมีความผิดฐานทำให้เสียหาย⁴ แต่ไม่ต้องรับโทษเพราะการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามาตรา 67 บัญญัติว่า “ผู้ใดกระทำความผิดด้วยความจำเป็น

1) เพราะอยู่ในที่บังคับ หรือภายใต้อำนาจ ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนได้ หรือ

2) เพราะเพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นพ้นจากภยันตรายที่ใกล้จะถึง และไม่สามารถหลีกเลี่ยงให้พ้น โดยวิธีอื่นใดได้ เมื่อภยันตรายนั้นตนมิได้ก่อให้เกิดขึ้นเพราะความผิดของตน ถ้าการกระทำนั้นไม่เป็นการเกินสมควรแก่เหตุแล้ว ผู้นั้นไม่ต้องรับโทษ”

การที่ถือว่าเป็นการกระทำความผิดด้วยความจำเป็น เพราะผู้ที่ติดอยู่ในสภาพบังคับ ถ้าหากเขาไม่สามารถออกจากห้องสมุด เขาอาจตายเพราะอดข้าวอดน้ำ

ฉะนั้น แม้การกระทำนั้นจะเป็นความผิดฐานทำให้เสียหาย เพราะทำลายทรัพย์สินของห้องสมุด แต่กฎหมายก็ถือว่าเป็นการกระทำความผิดซึ่งไม่ต้องรับโทษ

8. การค้น

ในกรณีที่ห้องสมุดมีระเบียบให้ผู้ที่ออกจากห้องสมุด ต้องให้พนักงานทำการตรวจตราหนังสือที่นำออกจากห้องสมุด ถ้ามีผู้ไม่ยอมให้ตรวจค้น พนักงานห้องสมุดจะใช้กำลังเพื่อทำการค้นได้หรือไม่

ตอบ แม้ว่า “ห้องสมุด” บางแห่งจะเป็นสาธารณสถานซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปใช้บริการได้ แต่ต้องทำตามระเบียบข้อบังคับของห้องสมุด เช่น ผู้ใช้บริการต้องแต่งตัวให้เรียบร้อย เป็นต้น

หากมีผู้ใช้บริการไม่ยอมให้ทำการตรวจตรา ย่อมไม่อาจใช้กำลังเข้าตรวจค้นได้ ซึ่งผู้กระทำดังกล่าวอาจมีความผิดฐานทำให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย ดังที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 310 บัญญัติว่า “ผู้ใดหน่วงเหนี่ยว หรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำความผิดทำให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

แต่การที่ห้องสมุดทำการค้นหรือตรวจตรา โดยไม่มีความผิดฐานทำให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย เพราะผู้ให้บริการให้ความยินยอม การกระทำนั้นจึงไม่ผิดกฎหมาย และอีกประการหนึ่ง แม้การค้นตัวซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจในสาธารณสถานยังมีข้อขัดขึ้นในการค้น ดังบัญญัติในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 93 ว่า “ห้ามมิให้ทำการค้นบุคคลในที่สาธารณสถาน เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้ค้น ในเมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าบุคคลนั้นมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิดหรือซึ่งได้มาโดยการกระทำความผิดหรือมีไว้เป็นความผิด” นอกจากนี้เจ้าพนักงานซึ่งทำการตรวจค้นต้องเป็นพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจยศชนร้อยตรี

⁴ มาตรา 358 ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า “ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์ของผู้อื่นหรือผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วย ผู้นั้นกระทำความผิดฐานทำให้เสียหายต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 6 พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขึ้นไป และต้องมีเหตุอันควรสงสัยได้ ฉะนั้น ถ้าห้องสมุดประสบกับปัญหาดังกล่าว ก็ไม่ควรจะใช้กำลังเข้าตรวจค้น แต่ควรแจ้งให้เจ้าพนักงานตำรวจมาทำการตรวจค้นให้

9. ผู้เสียหาย

ในการดำเนินกิจการห้องสมุดนั้น จะถือว่าใครเป็นผู้เสียหาย เข้าแจ้งความร้องทุกข์ ถ้าหากมีการขโมยหรือทำลายหนังสือของห้องสมุด

ตอบ ในเรื่องนี้จะต้องพิจารณาถึงคำว่า "ผู้เสียหาย" ในที่นี้หมายถึง "ผู้เสียหายที่แท้จริง" กล่าวคือการที่บุคคลใดจะเป็นผู้เสียหายได้บุคคลนั้นต้อง

1. มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น เช่น มีการขโมยหนังสือของห้องสมุด

2. บุคคลนั้นได้รับความเสียหาย เนื่องจากการกระทำความผิดนั้น ซึ่งการที่จะพิจารณาว่าได้รับความเสียหายหรือไม่ ต้องพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายว่า ได้มีการบัญญัติในการกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้หรือไม่ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา เป็นต้น

จะเห็นว่า ในกรณีที่การขโมยหนังสือของห้องสมุดนั้น ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 บัญญัติว่า "ผู้ใดเอาทรัพย์สินของผู้อื่นหรือที่ผู้อื่นเป็นเจ้าของรวมอยู่ด้วยไปโดยทุจริต ผู้นั้นกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี และปรับไม่เกิน 6 พันบาท

ซึ่งมาตรา 334 มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้มีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สิน เช่น หนังสือ เป็นต้น เนื่องจากหนังสืออาจเป็นของบุคคลต่าง ๆ เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานราชการ ดังนั้น สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นผู้เสียหาย แต่สถาบันทั้งหลายมิใช่เป็นบุคคลธรรมดา จะมาฟ้องร้องหรือร้องทุกข์ด้วยตัวเองไม่ได้ จึงมีผู้ดำเนินการแทน เช่น ผู้

อำนวยการของโรงเรียน คณะบดี เป็นต้น ซึ่งบุคคลดังกล่าวจะมอบอำนาจในการร้องทุกข์ให้แก่บรรณารักษ์อีกทีหนึ่ง ในกรณีนี้จึงถือว่า บรรณารักษ์เป็นผู้ทำการแทนผู้เสียหายแต่ไม่จำเป็นต้องเป็น บรรณารักษ์เสมอไป เพราะอาจมีระเบียบของสถาบันนั้น ๆ กำหนดให้บุคคลอื่นเป็นผู้รับผิดชอบ ทั้งนี้ต้องพิจารณาจากกฎระเบียบในสถาบันนั้น ๆ

3. บุคคลนั้นต้องเสียหายโดยนิศินัย กล่าวคือจะต้องไม่ใช่เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดด้วย หรือยินยอมให้กระทำความผิดนั้น

ผู้เสียหายมีสิทธิหรืออำนาจอะไรบ้าง ในเรื่องนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 บัญญัติว่า

- 1) ร้องทุกข์ คือ ไปแจ้งความต่อเจ้าพนักงานตำรวจ เพื่อดำเนินคดีกับผู้ร่วมกระทำความผิด
- 2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับเจ้าพนักงานอัยการ
- 3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- 4) ถอนฟ้องคดีอาญา หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา
- 5) ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว

10. การถ่ายเอกสารจากหนังสือที่สำนักพิมพ์เสนอขายแก่ห้องสมุด

ถ้านายหน้าของสำนักพิมพ์แห่งหนึ่ง นำตำราต่างประเภทมาเสนอขายแก่ผู้รับผิดชอบในเรื่องการซื้อหนังสือของห้องสมุดเช่น บรรณารักษ์ และให้มอบหนังสือไว้พิจารณา โดยหากไม่ซื้อจะมารับคืนในวันหลัง ถ้าบรรณารักษ์ได้ถ่ายเอกสารหนังสือเล่มนั้น เพราะเห็นว่าหนังสือเล่มนั้นเป็นที่ต้องการของผู้ใช้บริการ และมีราคาแพงมาก ปัญหาคือ สำนักพิมพ์ดังกล่าวจะเรียกค่า

เสียหายจากการที่มาถ่ายเอกสารจากหนังสือของคุณ เพราะทำให้ตนขาดรายได้หรือไม่

ตอบ การที่นายหน้าของสำนักพิมพ์ นำตำรามาเสนอขาย เป็นลักษณะของ “สัญญาซื้อขายเพื่อชอบ” (Sale on approval) กล่าวคือ “เป็นการซื้อขายกันโดยมีเงื่อนไขว่า ให้ผู้ซื้อได้มีโอกาสตรวจดูทรัพย์สินก่อนรับซื้อ” (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 505) หมายความว่า เมื่อผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินที่จะขายให้ผู้ซื้อตรวจดูทรัพย์สินนั้นแล้ว ผู้ซื้ออาจไม่ซื้อก็ได้

โดยปกติผู้ขายมักจะกำหนดเวลาในการตรวจดูทรัพย์สินให้ผู้ซื้อ แต่ถ้าไม่ได้กำหนดเวลาให้ ผู้ขายต้องบอกกล่าวไปยังผู้ซื้อ โดยกำหนดเวลาพอสมควร เพื่อให้ผู้ซื้อตอบว่าจะรับซื้อหรือไม่

นอกจากกฎหมายยังกำหนดถึงเงื่อนไขซึ่งทำให้สัญญาซื้อขายเพื่อชอบเกิดขึ้น ดังนี้

- ก) ผู้ซื้อแสดงเจตนาต่อผู้ขายว่าจะรับซื้อ
- ข) เมื่อทรัพย์สินนั้นได้ส่งมอบแก่ผู้ซื้อเพื่อให้

ตรวจดูแล้ว การซื้อขายย่อมเป็นอันบริบูรณ์ ในกรณีต่อไปนี้เป็น

- (1) ถ้าผู้ซื้อได้บอกกล่าวว่าจะไม่ยอมรับซื้อภายในเวลาที่กำหนดไว้โดยสัญญา หรือโดยประเพณี หรือโดยคำบอกกล่าว หรือ
- (2) ถ้าผู้ซื้อไม่ส่งทรัพย์สินคืน ในกำหนดเวลาดังกล่าวนี้
- (3) ถ้าผู้ซื้อใช้ราคาทรัพย์สินนั้นสิ้นเชิง หรือแต่บางส่วน

(4) ถ้าผู้ซื้อจำหน่ายทรัพย์สินนั้น หรือทำประการอื่นอย่างใด อันเป็นปรีชาว่ารับซื้อของนั้น (หมายความว่า เป็นการกระทำอย่างเป็นเจ้าของทรัพย์สินนั้น เช่น นำไปจำหน่าย ให้เช่าซื้อ เป็นต้น แต่ไม่รวมถึงการให้ยืม เพราะผู้ให้ยืมไม่จำเป็นต้องมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งให้ยืม)

ฉะนั้น เมื่อบรรณารักษ์ถ่ายเอกสารหนังสือนี้แล้ว ก็ได้ส่งหนังสือคืนตามกำหนดเวลาที่นายหน้ากำหนดไว้ จะเห็นว่ายังไม่มีการซื้อขายเกิดขึ้นแต่ประการใด

ถ้าหาก สำนักพิมพ์มารู้ในภายหลังว่า บรรณารักษ์ถ่ายเอกสารหนังสือของตน และจะมาเรียกค่าเสียหาย เพราะทำให้ตนต้องขาดรายได้ ซึ่งในเรื่องนี้สามารถแยกพิจารณาได้ 2 ประการคือ

(1) ได้มีข้อสัญญาไว้ในขณะมอบหนังสือไว้ให้ตรวจดูนั้น ห้ามมิให้ห้องสมุดถ่ายเอกสารหรือไม่ (โดยปกติสำนักพิมพ์ย่อมไม่กำหนดข้อสัญญานี้ไว้เพราะจะทำให้ตนต้องเสียลูกค้า)

แต่อย่างไรก็ดี หากได้มีการกำหนดข้อสัญญาไว้แล้วมีการถ่ายเอกสารขึ้นย่อมแสดงว่าห้องสมุดผิดสัญญา สำนักพิมพ์ย่อมเรียกค่าเสียหายได้

(2) การกระทำของบรรณารักษ์ เป็นการละเมิดหรือไม่

“ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ว่า “ผู้โจงใจ หรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมายให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี ร่างกายก็ดี อวัยวะก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิอย่างหนึ่ง

¹ บัญชีหนังสือพิมพ์จะพิเศษหรือหลังความเสียหายของสำนักพิมพ์ซึ่งเป็นผู้ขายหนังสือ มิใช่เจ้าของลิขสิทธิ์ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าของลิขสิทธิ์แต่อย่างใด และจะเห็นได้ว่าการกระทำของบรรณารักษ์ไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าหากเขาเจตนาในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งบัญญัติว่า “การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุด ซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไรในกรณีดังต่อไปนี้

- 1) การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น
 - 2) การทำซ้ำบางงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือการศึกษา
- จำนวนที่ซ้ำตาม 1) หรือ 2) ต้องไม่เกินจำนวนที่จำเป็นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมด้วย

อย่างไร ท่านว่าผู้คนที่ทะเลาะเมิดจำต้องใช้คำสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น”

การกระทำของบรรณารักษ์ดังกล่าวนี้ทำให้สำนักพิมพ์เสียหายในเรื่องใด จากตัวบทกฎหมายข้างต้น เราจะเห็นว่าตรงกับเนื้อความที่ว่า “สิทธิอย่างหนึ่งอย่างไร และสิทธิที่สำนักพิมพ์ต้องเสียหายนั้นก็คือสิทธิในความคาดหวังที่จะขายหนังสือ นั้นได้จากห้องสมุดนั้น อันเป็นประโยชน์ทางธุรกิจ”

แต่คำว่าสิทธิ ในศาลตีความว่า “สิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้”

สิทธิที่สำนักพิมพ์ต้องถูกละเมิดในที่นี้ ต้องเป็นสิทธิที่มีระดับเดียวกับสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพ อันเป็นสิทธิเด็ดขาด (absolute right) หรือเป็นสิทธิที่มีกฎหมายคุ้มครองไว้ เช่น ลิขสิทธิ์ เป็นต้น แต่สิทธิในความหวังว่าจะขายหนังสือได้นั้น มิได้เป็นสิทธิเด็ดขาดหรือกฎหมายคุ้มครองไว้ ดังนั้นสำนักพิมพ์จะมาเรียกค่าเสียหายในกรณีนี้ไม่ได้

คำถามจากผู้เข้าฟังการบรรยาย

ถาม หนังสือเขียนว่า “ห้ามถ่ายเอกสาร” ถ้าเราถ่ายให้ไปจะมีความผิดหรือไม่

ตอบ แม้ที่หนังสือเขียนว่า “ห้ามถ่ายเอกสาร” ถ้าถ่ายเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัย ถ้าผู้ใช้นำไปเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัย แม้ห้ามแล้ว เราก็สามารถถ่ายได้ เพราะว่ากฎหมายใหญ่กว่าคำห้ามของเจ้าของเพื่อให้สิ่งต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการมีการ

แพร่ขยายกันต่อไป เพราะฉะนั้นเราจึงสามารถอนุญาตให้ถ่ายเอกสารนั้นเพื่อประโยชน์ของการค้นคว้าได้

ถาม หนังสือถูกขโมยไป บรรณารักษ์มีความผิดหรือไม่?

ตอบ เป็นห่วงในเรื่องของการจับตัวผู้กระทำความผิดไม่ได้ ถ้าจับไม่ได้ถือว่าทรัพย์สินของทางราชการในความดูแลของพวกเราสูญหาย เป็นความบกพร่องต่อหน้าที่ราชการอย่างหนึ่ง ถ้าผู้บังคับบัญชาที่เข้มงวดเราก็คงจะลำบาก แต่ผู้บังคับบัญชาที่มีจิตใจที่เป็นธรรมจะต้องเข้าใจถึงระบบห้องสมุดว่า ถึงแม้จะมีมาตรการที่ดีเพียงไร มันก็ยังต้องมีผู้ละเมิดได้บ้าง เพราะฉะนั้นผู้บังคับบัญชาที่รอบคอบในเรื่องนี้ก็ต้องดูอัตราหรือสถิติการหาย ถ้าหากว่าจำนวนที่หายอยู่ในเกณฑ์ปกติ (ซึ่งเชื่อว่าเกณฑ์ปกติของการหายคือประมาณ 10 % ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ) ก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าเกินไปกว่านั้นก็ต้องมีการจัดการในทางวินัยแต่เท่าที่เห็นมายังไม่ค่อยมีผู้บังคับบัญชาดังกรรมการสอบสวนกรณีหนังสือถูกขโมยจากห้องสมุด แต่เคยเห็นผู้บังคับบัญชาดังกรรมการสอบสวน กรณีที่บรรณารักษ์รับเงินค่าปรับวันต่อวันหรือค่าถ่ายเอกสารไว้ แต่ที่ไม่ได้ส่งให้แผนกการเงิน แล้วปรากฏว่าคืนวันนั้นเงินหายไปอย่างนี้เคยมีการตั้งกรรมการสอบสวนและผู้ที่ต้องรับผิดก็คือบรรณารักษ์ ถ้าหากสืบได้ว่าไม่ได้มีมาตรการในการป้องกันหรือการสูญหายของทรัพย์สินของทางราชการที่ดีเพียงพอ